

Original Article/Araştırma Makalesi

**BİR DEVLET HASTANESİ ÇALIŞANLARININ VE HASTALARININ TÜTÜN
ÜRÜNLERİ KULLANMA DURUMU VE TÜTÜN YASASINA UYUMLARI:
KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA**

**Use of Tobacco Products and Compliance with Tobacco Law By A State Hospital
Employees And Patients: A Comparative Research**

Muhammetsamet AYCAN¹ Aysun YEŞİLTAS²

¹Haymana Devlet Hastanesi, Ankara

²Necmettin Erbakan Üniversitesi, Nezahat Keleşoğlu Fakültesi, Konya

Geliş Tarihi / Received:17.08.2022

Kabul Tarihi / Accepted:06.12.2022

ÖZ

Bu çalışmada sağlık çalışanları ile hastaların tütün ürünlerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi ve bu görüşlerin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Tanımlayıcı ve kesitsel olarak hazırlanan çalışmanın örneklemini bir devlet hastanesinde görevli 124 sağlık çalışanı ile bu hastanede tedavi gören 276 hasta oluşturmaktadır. Veriler sosyo-demografik bilgileri içeren bilgi formu ve tütün kullanımına ilişkin soruların yer aldığı anket formu ile yüz yüze toplanmıştır. Çalışmanın veri analizinde SPSS 25 paket programı kullanılmıştır. Araştırma bulgularında sağlık çalışanlarının %33.1'inin her gün sürekli sigara kullandığı, hastaların ise %4.7'sinin hiç sigara kullanmadığı belirlenmiştir. Sigara içme / içmeme açısından toplum için rol model olma durumu incelendiğinde sağlık çalışanlarının %52.4'ü "evet" cevabını verirken, hastaların %50.4'ü "hayır" cevabını vermiştir. Türkiye'de uygulanan kapalı alanlarda sigara içme yasağının devamı konusunda ise sağlık çalışanlarının %66.9'u, hastaların ise %7.5'i "yasak aynen devam etmeli" cevabını vermiştir. Çalışma sonucuna göre erkeklerin kadınlara oranla; sağlık çalışanlarının da hastalara oranla daha fazla tütün ürünü kullandığı ifade edilebilir. Sağlık çalışanlarına ve hastalara yönelik tütün ürünlerinin zararları konusunda bilinçlendirme eğitimleri yapılmalıdır. Sigara bırakma teşvik programları ve kamu spotları artırılmalıdır.

Anahtar kelimeler: Hasta, Sağlık çalışanı, Sigara, Tütün.

ABSTRACT

This study aimed to evaluate the opinions of health professionals and patients about tobacco products and compare these opinions. The descriptive and cross-sectional study sample consists of 124 healthcare professionals working in a state hospital and 276 patients treated in this hospital. The data were collected face-to-face with an information form containing socio-demographic information and a questionnaire containing questions about tobacco use. SPSS 25 package program was used in the data analysis of the study. It was determined that 33.1% of the healthcare workers used to smoke daily, and 45.7% of the patients did not smoke at all. When being a role model for society regarding smoking / non-smoking is examined, 52.4% of the healthcare professionals answered "yes", while 50.4% of the patients answered "no". Regarding the continuation of the indoor smoking ban in Turkey, the answer given by 66.9% of healthcare professionals and 7.5% of patients is "the ban should continue as the same way". According to the results of the study, men compared to women; It can be stated that healthcare professionals use more tobacco products than patients. Awareness-raising trainings should be given to health workers and patients about the harms of tobacco products. Smoking cessation incentive programs and public service announcements should be increased.

Keywords: Cigarette, Health employee, Patient, Tobacco.

GİRİŞ

Tütün; kullanım alanı çok çeşitli olmakla birlikte ilk olarak dini törenlerde tütsü amacıyla kullanılmış ve dumanı teneffüs eden insanların tütünün haz veren etkisini keşfetmesiyle içilmeye başlanmıştır. Avrupa’da ve diğer ülkelerde daha önceleri süs bitkisi ve şifa amacıyla tanınmış olan tütün zaman içerisinde puro, nargile, pipo, çiğneme tütünü ve sigara şeklinde keyif veren maddeler arasında kullanılmaya başlanmıştır (Yapıştırın, 2013). Sigara, kullanım şekli bakımından pratik olması nedeniyle diğer tütün ürünleri olan puro pipo ve çiğnemelik tütünden daha fazla kullanım oranına sahiptir (Doksat ve Aydın, 2000). Dünyada gün içerisinde 15 milyar adet sigara içilmektedir. Kişi başına sigara kullanım miktarı bakımından en riskli ülkeler yıllık kişi başına 2500 adet sigarayla Macaristan, İsviçre, İspanya ve Bulgaristan’dır. Bu ülkeleri kişi başına sigara sayısı olarak 1500 adet sigarayla Rusya, Çin, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri takip etmektedir (Mackay ve Eriksen, 2002).

Tütün bağımlılığı ile gereken mücadeleyi yaygınlaştırmak amacıyla DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü) MPOWER paketini geliştirmiştir. Geliştirilen bu paket ile politika uygulayıcılar, sağlıkçılar ve bazı sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere tütün kullanmayan kesimle beraber dumansız bir toplum hayal edilmeye çalışılmıştır. MPOWER paketi, tütünsüz bir toplumu destekleyen yasal içerikleri ön plana çıkararak tütün ürünlerinin tüketiminin azaldığı yeni bir dünya yaratmayı sağlayacak araçlar sunmaktadır. Bu politikanın temel amacı ise hiçbir çocuk ve yetişkinin sigara kullanmamasını veya dumanına maruz kalmamasını sağlamaktır (Buzgan vd., 2008). Tütün ve tütünden üretilen diğer mamullerin keyif vericiliğinin yanı sıra insan sağlığına verdiği zararlar DSÖ tarafından da kesin olarak açıklanmıştır. İnsan sağlığına verdiği zararların yanı sıra yaşam seviyesini ve yaşam kalitesini de önemli ölçüde azaltmakta olduğu söylenilebilir. DSÖ’ye üye olan ülkelerin 1999 yılında almış oldukları karar ile tütün ürünlerinin kullanılmasını ve tütün dumanına maruz kalmayı yani başka bir deyişle pasif içiciliğin yaygınlığını azaltmak amacıyla, Tütün Kontrolü ve Çerçeve Sözleşmesi’ni hazırlama ihtiyacı hissedilmiş ve girişimde bulunulmuştur. Bu sözleşme 2003 yılına kadar hazırlanmış ve 2004 yılında ülkelerin imzasına sunulmuştur. Bu ülkelerden biri olan Türkiye’nin tütünle mücadelede büyük özen ve azim gösterdiği söylenilebilir (Çalışkan ve Metintaş, 2018).

Türkiye’de sigara kullanım sıklığı dünyadaki sigara kullanma ortalamalarının üzerinde yer almaktadır. Bunun yanında Türkiye’de Sağlık Bakanlığı’nın tütün kullanımını, kontrol çalışmaları ciddi ve tutarlı bir şekilde uygulanmaktadır. Bu kontrol çalışmalarının sonucu olarak Türk toplumunda sigara kullanma alışkanlığında ciddi düşüşler gözlemlenmektedir.

DSÖ raporlarına göre Türkiye’de sigara tüketimi 2025 yılı itibariyle erkeklerde %30.7, kadınlarda ise %8.8 olacağı tahmin edilmektedir (Atsız vd., 2016). Bu bağlamda çalışmada tütün ürünlerinin zararları üzerinde uzun yıllardır hemfikir olunmasına rağmen kullanımının neden azalmadığı, alınan önlemlerin bir devlet hastanesinde görev yapan sağlık çalışanları ile hastaların katılımıyla yapılan anket aracılığıyla ne kadar etkili olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Hastalıklarla doğrudan mücadelede yer alan sağlık çalışanlarının tütün ürünlerine olan yaklaşımları; tütün kontrol politikalarına uyum, tütün ürünü kullanmayı bırakma açısından hastalar ile sağlık çalışanları arasındaki farklılıklar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca tütün ürünlerini bırakma girişiminde bulunan kişiler üzerinde kontrol politikalarının etkisi, tütün kontrol politikalarından bireylerin haberdar olma durumu, sigarayı bırakmak için hangi yöntemlerin kullanıldığı şeklindeki sorulara yanıt aranmıştır. Nitekim tütüne ilişkin çalışmalar incelendiğinde hastalar ile sağlık çalışanları arasında karşılaştırma yapan kapsamlı bir çalışma bulunamamıştır. Bu çalışma ile sağlık çalışanları ve hastalar arasında karşılaştırma yapılarak literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır. Bu bağlamda araştırma kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

- Sağlık çalışanları ile şifa bulmak üzere hastaneye başvuran hastalar arasında tütün ürünlerine yaklaşım açısından bir fark bulunmakta mıdır?
- Sağlık çalışanları ve hastaların tütün ürünü kullanma durumları ile cinsiyet arasında bir fark var mıdır?
- Sağlık çalışanları ve hastaların tütün ürünü kullanma durumları ile medeni durum arasında bir fark var mıdır?

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Amacı ve Türü

Çalışmanın amacı; Ankara’da bulunan bir ilçe devlet hastanesinde çalışmakta olan sağlık çalışanlarının ve bu hastaneye şifa bulmak için başvuran bireylerin tütüne başlama nedenleri, tütün kullanım nedenlerini belirlemek amaçlanmıştır. Ayrıca tütün politikalarının sağladığı yasaklamaların tütün kullanımına etkilerinin sağlık alanında çalışanlar ile diğer bireyler arasında görüşlerin değerlendirilerek karşılaştırma yapılması amaçlanmaktadır. Bu araştırmanın yapılma gerekçesi, sağlık çalışanları ile hasta kişiler arasında tütün ürünlerine yaklaşım açısından farklılıkların bulunma durumu, tütünle mücadele konusunda yeni adımların gerekliliğidir. Araştırma tanımlayıcı özellikte nicel bir çalışmadır.

Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini Ankara iline bağlı C grubu bir devlet hastanesinde görevli hastane çalışanları ve bu hastaneye tedavi olmak maksadıyla gelen hastalar oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme evreninin bilinmediği durumlarda kullanılan $n = (t^2 \times \sigma^2) / d^2$ formülünden yararlanılmış olup örneklem büyüklüğü 262 bulunmuştur. Hedef büyüklüğünün 250 olduğu durumda $\pm \%5$ örneklem hatasıyla ($p=0.5$, $q=0.5$) örneklem büyüklüğü için en az $n=152$ olarak belirlenmiştir (Baş, 2013). Bu doğrultuda 171 hastane çalışanının oluşturduğu evrende $\pm \%5$ örneklem hatasıyla ($p=0.5$, $q=0.5$) örneklem büyüklüğü için en az $n=119$ hastane çalışanına ulaşılması yeterli kabul edilmiştir. Bu doğrultuda çalışma Ocak-Haziran 2021 tarihleri arasında 119 hastane çalışanı ve 276 hasta olmak üzere toplam 400 katılımcıya ulaşılarak hazırlanmıştır. Evreni oluşturan hastanede görev yapan hastane çalışanlarından ve bu hastaneden sağlık hizmeti alan hastalardan çalışmaya katılmaya gönüllü bireyler araştırmaya dahil edilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada iki adet veri toplama aracından yararlanılmış olup veriler araştırmacılar tarafından yüz yüze toplanmıştır. Sosyodemografik özellikleri belirleyen sorular ile beraber tütün kullanım bilgilerine ilişkin soruların yer aldığı kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Kutlu ve Demirbaş'ın (2020) "*Üniversite Personelinde Tütün ve Tütün Ürünleri Kullanım Sıklığı ve Tütün Kontrol Yasasına Uyumluluğu*" adlı çalışmalarında kullandıkları 39 soruluk bir anket olup anket kullanım izni alınmıştır. Uygulanan olan anket formunun içeriği ise aşağıda yer almaktadır. Kutlu ve Demirbaş'ın (2020) "*Üniversite Personelinde Tütün ve Tütün Ürünleri Kullanım Sıklığı ve Tütün Kontrol Yasasına Uyumluluğu*" adlı çalışmalarında kullandıkları 39 soruluk bir anket olup anket kullanım izni alınmıştır. Anket formu üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yaş, cinsiyet gibi sosyo-demografik bilgilere yönelik 8 soru yer almaktadır. Tütün kullanımına yönelik 13 soru ise ikinci bölümü oluşturmaktadır. Üçüncü bölümde ise bireylerin sigara içme davranışlarını, sigarayı bırakmak için gösterdikleri girişimleri, tütün politikaları ve uygulanan yasaklarla ilgili tutumlarına yönelik bilgi edinme amaçlı 18 soru yer almaktadır. Araştırmanın bağımsız değişkenlerini yaş, cinsiyet, eğitim, gelir durumu, ikamet yeri, çalışma süresi, kronik hastalığa sahip olma durumu, medeni durum oluştururken, tütün ve tütün ürünleri kullanma durumları ise bağımlı değişkeni oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler anket aracılığıyla katılımcılarla yüz yüze görüşülerek toplanmıştır. Veri analizinde SPSS 25.0 paket programı kullanılmıştır. Analizlerde aritmetik ortalama, yüzde,

frekans, standart sapma değerleri verilmiştir. İki grup veri arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare (χ^2) testi yapılmış, $p < 0.05$ anlamlı olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmanın bir devlet hastanesinde çalışan ve sadece bu hastaneden hizmet alan hastaların katılımıyla hazırlanmış olması, verilerin belirli bir süre aralığında toplanmış olması, katılımcıların ankette yer alan ifadeleri anladığı varsayımı sınırlılıkları oluşturmaktadır.

Araştırmanın Etik Yönü

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 02.01.2020 tarih 5/1 karar no sayısı ile izin alınmıştır. Ayrıca devlet hastanesinden 07.12.2020 tarih E-1285 sayılı üst yazı ile çalışma izni alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya dahil olan katılımcıların yaş, eğitim, çalışma, ikamet yeri, gelir durumu gibi sosyo-demografik verilere ilişkin bulguların dağılımları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

		Demografik Özellikler		Demografik Özellikler		
		n	%	n	%	
Yaş	18-30 yaş	43	34.7	18-30 yaş	66	23.9
	31-45 yaş	62	50.0	31-45 yaş	86	31.2
	46 yaş +	19	15.3	46 yaş +	124	44.9
Eğitim	İlköğretim	14	11.3	İlköğretim	112	40.6
	Ortaöğretim	28	22.6	Ortaöğretim	89	32.2
	Üniversite	82	66.1	Üniversite	75	27.2
Cinsiyet	Erkek	64	51.6	Erkek	235	85.1
	Kadın	60	48.4	Kadın	41	14.9
Medeni Durum	Evli	82	66.1	Evli	213	77.2
	Bekar	42	33.9	Bekar	63	22.8
Çalışma Süresi	1-10 yıl	67	54.0	0 yıl	94	34.1
	11-20 yıl	43	34.7	1-10 yıl	77	27.9
	21 yıl ve üstü	14	11.3	11-20 yıl	46	16.7
	Gelir giderden az	38	30.6	21 yıl ve üstü	59	21.4
Gelir	Gelir gidere eşit	67	54.0	Gelir giderden az	38	13.8
	Gelir giderden fazla	19	15.2	Gelir gidere eşit	196	71.0
	İlçe	74	59.7	Gelir giderden fazla	42	15.2
İkamet yeri	İl	50	40.3	İlçe	19	6.9
	İl	257	93.1	İl	257	93.1
Kronik Hst.olma	Evli	17	13.7	Evli	27	9.8
	Hayır	107	86.3	Hayır	249	90.2
Yasa Tarihi	3 Ocak 2006	7	5.6	3 Ocak 2006	40	14.5
	19 Mayıs 2008	64	51.6	19 Mayıs 2008	146	52.9
	19 Temmuz 2009	24	19.4	19 Temmuz 2009	35	12.7
	1 Mayıs 2010	24	19.4	1 Mayıs 2010	41	14.9
	Diğer	5	4.0	Diğer	14	5.1

Çalışmaya katılan sağlık çalışanlarının %50'si 31-45 yaş aralığında, %66.1'i üniversite mezunu, %51.6'sı erkek, %66.1'i evli, %54'ü 1-10 yıldır bu görevi yürütmekte, %54'ünün geliri giderine eşit, %86.3'ünün kronik hastalığının olmadığı ve %59.7'sinin ilçede ikamet ettiği belirlenmiştir. Çalışmanın hasta grubundaki katılımcıların ise %44.9'u 46 yaş üstü aralıkta, %40.6'sı ilköğretim mezunu, %85.1'i erkek, %77.2'si evli, %34.1'i herhangi bir mesleki görev üstlenmemekte, %71'inin geliri giderine eşit %90.2'sinin kronik hastalığının olmadığı ve %93.1'inin ikamet adresinin il olduğu saptanmıştır. Tütün yasasına ilişkin bilgiler değerlendirildiğinde sağlık çalışanlarının %51.6'sı tütün kontrolü yasasının yayın tarihini 19 Mayıs 2008 olarak yanıtlarken hasta grubundaki katılımcıların %52.9'u tütün kontrolü yasasının yayın tarihini 19 Mayıs 2008 olarak cevaplamıştır (Tablo 1).

Katılımcıların sigara içme konusunda topluma rol model olma durumları sorulduğunda sağlık çalışanlarının %52.4'ü "evet"; hastaların %50.4'ü "hayır" cevabını vermiştir. Sağlık Bakanlığı Sigara Bırakma Danışma Hattının telefon numarası sorusuna ise sağlık çalışanlarının %85.5'i, hastaların %86.6'sı "171" cevabını vermiştir. Türkiye'de uygulanan kapalı alanlarda sigara içme yasağının devamı konusundaki görüşleri sorulduğunda sağlık çalışanlarının %66.9'u, hastaların %72.5'i "yasak aynen devam etmeli" cevabını vermiştir.

Tablo 2. Tütün Kullanım Bilgilerine Ait Bulgular

	Sağlık Çalışanı (n:124)		Hasta (n:276)	
	f	%	f	%
1-Sigara veya başka tütün ürünü kullandınız mı?				
Hayır, hiç içmedim	32	25.8	126	45.7
Sadece denedim	18	14.5	14	5.1
Ara sıra, sosyal ortamlarda / özel durumlarda içiyorum	15	12.1	14	5.1
Eskiden içerdim bıraktım	18	14.5	33	12.2
Her gün sürekli olarak içiyorum	41	33.1	89	32.2
2-Sigara veya başka tütün ürününü ilk kez kaç yaşında içtiniz?				
Hiç içmedim	37	29.8	119	43.1
10 yaş ve altı	5	4	4	1.5
11 yaş-18 yaş aralığı	52	41.9	73	40.2
19 yaş- 30 yaş aralığı	30	24.2	77	14
31 yaş- 50 yaş aralığı	0	0	3	1.2
3-Kaç yıldan beri sigara veya tütün ürünü içiyorsunuz?				
Hiç içmedim	62	50	147	53.3
1-10 yıl	23	18.4	31	11.2
11-20 yıl	14	11.2	38	13.7
21-30 yıl	18	14.4	33	11.9
31 yıl ve üzeri	7	5.6	27	9.8
4-Sigara veya başka tütün ürününü bırakmanızın üzerinden ne kadar zaman geçti?				
Bırakmamış	29	48.3	72	59.50
1-5 yıl	14	23.3	13	10.74
6-10 yıl	8	13.3	10	8.26
11 yıl ve üzeri	9	15	26	21.48

5-Nargile kullanma durumunuz hangisi ile uyumludur?				
Hiç içmedim	83	66.9	215	77.9
Her gün içerim	1	0.8	3	1.1
Haftada birkaç kez içerim	3	2.4	9	3.3
Haftada birden daha seyrek içerim	10	8.1	17	6.2
Eskiden içerdim şimdi içmiyorum	27	21.8	32	11.6
6-Pipo kullanma durumunuz hangisi ile uyumludur?				
Hiç içmedim	120	96.8	272	98.6
Ara sıra içerim	2	1.6	3	1.1
Eskiden içerdim şimdi içmiyorum	2	1.6	1	0.4
7-Puro kullanma durumunuz hangisi ile uyumludur?				
Hiç içmedim	115	92.7	262	94.9
Ara sıra içerim	5	4.0	11	4
Sürekli içerim	1	0.8	0	0
Eskiden içerdim şimdi içmiyorum	3	2.4	3	1.1
8-Sarma tütün kullanma durumunuz hangisi ile uyumludur?				
Hiç içmedim	108	87.1	255	92.4
Ara sıra içerim	7	5.6	9	3.3
Sürekli içerim	4	3.2	6	2.2
Eskiden içerdim şimdi içmiyorum	5	4.0	6	2.2
9-Çiğneme tütün kullanma durumunuz hangisi ile uyumludur?				
Hiç içmedim	119	96.0	276	100
Ara sıra içerim	2	1.6	0	0
Eskiden içerdim şimdi içmiyorum	3	2.4	0	0
10- Evinizde sizden başka sigara içen var mı?				
Hayır yok	81	65.3	212	76.8
Eşim	20	16.1	19	6.9
Annem	2	1.6		0
Babam	4	3.2	12	4.3
Kardeşim	6	4.8	11	4.0
Diğer	11	8.9	22	8.0
11-Evinize gelen konukların sigara içme durumu ile hangisi uyumludur?				
Eve gelen konuklar sigara içmez	41	33.1	138	50.0
Eve gelen konuklar izin alarak sigara içer	71	57.3	115	41.7
Eve gelen konuklar izin almaksızın sigara içer	12	9.7	21	7.6
Diğer	0	0	2	0.7
12-Evinizde sigara içilme durumu hangisi ile uyumludur?				
Evin hiçbir yerinde sigara içilmez (mutfak ve balkonda da içilmez)	30	24.2	125	45.3
Sadece mutfak veya balkonda sigara içilir	87	70.2	126	45.7
Evin her yerinde sigara içilebilir (salon ve odalarda)	5	4.0	22	8.0
Diğer	2	1.6	3	1.1
13- Çalıştığınız yerde sigara içilmesi konusundaki politika hangisi ile uyumludur?				
Kapalı alanlarda hiç içilmiyor	105	84.7	187	67.8
Sigara içilmesi için ayrılmış özel yer var, orada sigara içiliyor	17	13.7	43	15.6
İsteyen herhangi bir yerde sigara içebiliyor	2	1.6	37	13.4
Diğer			9	3.3

Çalışmaya katılan sağlık çalışanlarının sigara veya başka tütün ürünü kullanma durumları sorulduğunda %33.1'i "her gün sürekli sigara içiyorum" olarak cevaplamıştır. Hastaların ise %45.7'si "hiç içmedim", yanıtını vermiştir. Sigara veya başka tütün ürünü ilk kez kaç yaşında içtiniz sorusuna sağlık çalışanlarının %41.9'u "11 yaş-18 yaş aralığı", hastaların ise %43.1'i "hiç içmedim" cevabını vermiştir. Ne kadar süredir sigara içtikleri sorulduğunda sağlık

çalışanları %50'si hastaların %53.3'ü "hiç içmedim" şeklinde soruyu yanıtlamıştır. Sigara ya da başka tütün ürününe kadar süre önce bıraktıklarına ilişkin soruya sağlık çalışanlarının %48.3'ü, hastaların ise %59.5'si bırakmadığını ifade etmiştir. Nargile kullanma durumu sorulduğunda sağlık çalışanlarının %66.9'u hastaların %77.9'u "hiç içmedim" cevabını vermiştir. Pipo, puro, sarma tütün ve çiğneme tütün kullanma durumu sorulduğunda hem sağlık çalışanlarının hem de hastaların %85'i aşkını "hiç içmedim" cevabını vermiştir (Tablo 2).

Katılımcılara evinizde sizden başka sigara içen var mı sorusu yöneltildiğinde sağlık çalışanlarının %65.3'ü Hasta kişilerin ise %76.8'i "hayır yok" cevabını vermiştir. Evinize gelen konukların sigara içme durumu ile hangisi uyumludur sorusuna sağlık çalışanlarının %57.3'ü "eve gelen konuklar izin alarak sigara içer" cevabını verirken, hasta kişilerin ise %50.0'si "eve gelen konuklar sigara içmez" cevabını vermiştir. Evinizde sigara içilme durumu hangisi ile uyumludur sorusuna sağlık çalışanlarının %70.2'si hastaların %45.7'si "sadece mutfak veya balkonda sigara içilir" cevabını vermiştir. Çalıştığınız yerde sigara içilmesi konusundaki politika hangisi ile uyumludur sorusuna sağlık çalışanlarının %84.7'si Hasta kişilerin ise %67.8'i "kapalı alanlarda hiç içilmiyor" cevabını vermiştir (Tablo 2).

Sigara veya başka tütün ürünü kullanma durumu anket uygulaması yapılan kişilerin cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p < 0.001$). Erkeklerin kadınlara göre sigara veya başka tütün ürünü kullanma oranı anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p < 0.001$). Çalıştığı yerde sigara içilmesi konusundaki politikalar arasında da istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p < 0.01$). Erkek katılımcıların çalıştıkları yerde istenilen herhangi bir yerde sigara içebilme durumuna katılma oranları kadın katılımcılara göre yüksek bulunmuştur. Kadın katılımcılar sigara içilmesi için ayrılmış özel yer var, orada sigara içiliyor cevabı erkek katılımcılara göre yüksek bulunmuştur. Cinsiyet bakımından sigarı bırakmayı düşünüp düşünülmediği durumu arasında ise istatistiksel olarak anlamlı farklılık gözlenmemektedir ($p > 0.05$). Cinsiyete göre Sigara içme veya içmeme bakımından toplum için rol model olma durumu anket uygulaması yapılan kişilere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p < 0.001$).

Tablo 3. Katılımcıların Tütün Ürünü Kullanım Tutumları ile Cinsiyet İlişkisi

		Kadın	Erkek	sd	χ^2	p
B1 Sigara veya başka tütün ürünü kullandınız mı?						
Hayır, hiç içmedim	f	55	103			
	%	54.5	34.4			
Sadece denedim	f	13	19			
	%	12.9	6.4			
Ara sıra, sosyal ortamlarda / özel durumlarda içiyorum	f	9	20			
	%	8.9	6.7	26.747	4	0.00

Eskiden içerdim bıraktım	f	6	45			
	%	5.9	15.1			
Her gün sürekli olarak içiyorum	f	18	112			
	%	17.8	37.5			
Toplam	f	101	299			
	%	100	100			
B13 Çalıştığınız yerde sigara içilmesi konusundaki politika hangisi ile uyumludur?						
Kapalı alanlarda hiç içilmiyor	f	72	220			
	%	71.3	73.6			
Sigara içilmesi için ayrılmış özel yer var, orada sigara içiliyor	f	21	39			
	%	20.8	13.0			
İsteyen herhangi bir yerde sigara içebiliyor	f	3	36			
	%	30	12.0			
Diğer	f	5	4	14.236		0.02
	%	5.0	1.3			
Toplam	f	101	299			
	%	100	100			
C12 Sigarayı bırakmayı hiç düşündünüz mü?						
Hayır düşünmedim	f	1	42			
	%	4.8	31.3			
Evet, düşümdüm ama girişimde bulunmadım	f	7	41			
	%	33.3	30.6			
Evet, düşümdüm ve girişimde bulundum	f	13	51			
	%	61.9	38.1			
Toplam	f	21	134	7.168	2	0.28
	%	100	100			
C1 Sigara içme / içmeme bakımından toplum için rol model olduğunuzu düşünüyor musunuz?						
Evet	f	67	135			
	%	66.3	45.2			
Hayır	f	34	164			
	%	33.7	54.8	13.556	1	0.00
Toplam	f	101	299			
	%	100	100			

Katılımcıların verdiği cevaplara göre sigara veya başka tütün ürünü kullanma durumu anket uygulaması yapılan kişilerin medeni durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Bekâr kişilerin sigara veya başka tütün ürünü kullanma oranı evli kişilere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p<0.05$). Nargile kullanma durumu kişilerin medeni durumlarına göre istatistik olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Bekâr kişilerin nargile kullanma oranı evli kişilere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p<0.05$). Sarma tütün kullanma durumu katılımcıların medeni durumlarına göre istatistik olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Bekâr kişilerin sarma tütün kullanma oranı evli kişilere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p<0.05$).

Tablo 4. Katılımcıların Tütün Ürünü Kullanım Tutumları ile Medeni Durum İlişkisi

B1 Sigara veya başka tütün ürünü kullandınız mı?	Evli	Bekar	sd	χ^2	p
Hayır, hiç içmedim	f	124	34		
	%	42.0	32.4		

Sadece denedim	f	18	14		
	%	6.1	13.3		
Ara sıra, sosyal ortamlarda/ özel durumlarda içiyorum	f	18	11	22.991	0.00
	%	6.1	10.5		
Eskiden içerdim bıraktım	f	48	3		
	%	16.3	2.9		
Her gün sürekli olarak içiyorum	f	87	43		
	%	29.5	41.0		
Toplam	f	295	105		
	%	100	100		
B5 Nargile kullanma durumunuz hangisi ile uyumludur?					
Hiç içmedim	f	244	54		
	%	82.7	51.4		
Her gün içerim	f	3	1		
	%	1.0	1.0		
Haftada birkaç kez içerim	f	4	8		
	%	1.4	7.6		
Haftada birden daha seyrek içerim	f	9	18	45.064	0.00
	%	3.1	17.1		
Eskiden içerdim şimdi içmiyorum	f	35	24		
	%	11.9	22.9		
Toplam	f	295	105		
	%	100	100		
B8-Sarma tütün kullanma durumunuz hangisi ile uyumludur?					
Hiç içmedim	f	279	84		
	%	94.6	80.0		
Ara sıra içerim	f	6	10		
	%	2.0	9.5		
Sürekli içerim	f	5	5		
	%	1.7	4.8		
Eskiden içerdim şimdi içmiyorum	f	5	6	18.330	0.00
	%	1.7	5.7		
Toplam	f	295	105		
	%	100	100		
B12 Evinizde sigara içilme durumu hangisi ile uyumludur?					
Evin hiçbir yerinde sigara içilmez (mutfak ve balkonda da içilmez)	f	134	21		
	%	45.4	20.0		
Sadece mutfak veya balkonda sigara içilir	f	145	68		
	%	49.2	64.8		
Evin her yerinde sigara içilebilir (salon ve odalarda)	f	12	15		
	%	4.1	14.3		
Diğer	f	4	1	28.513	0.00
	%	1.4	1.0		
Toplam	f	295	105		
	%	100	100		
C3 Türkiye’de uygulanan kapalı alanlarda sigara içme yasağının devamı konusunda ne düşünüyorsunuz?*					
Yasak aynen devam etmeli	f	227	56		
	%	76.9	53.3		
Kapsamı daha da genişletilmeli	f	47	24		
	%	15.9	22.9		
Biraz esneklik gösterilmeli	f	13	17		
	%	4.4	16.2		
Yasak tamamen kaldırılmalı	f	8	8	23.391	0.00
	%	2.7	7.6		
Toplam	f	295	105		
	%	100	100		

Evde sigara içilmesi durumu anket uygulaması yapılan kişilerin medeni durumlarına göre istatistik olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Bekâr kişilerin evlerinde sigara kullanma oranı evli kişilere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p<0.05$). Türkiye’de uygulanan kapalı alanlarda sigara içme yasağının devamı hakkında anket uygulaması yapılan kişilerin medeni durumları arasında istatistik olarak anlamlı farklılık gözükmemektedir. Evli kişilerin yasak aynen devam etmesi hakkındaki cevaplarının oranı bekâr kişilere göre daha yüksek bulunmuştur ($p<0.05$).

TARTIŞMA

Tütün ürünleri insanlık tarihinin uzun bir döneminden beri hayatımız da olup, insan sağlığını ve sağlık hizmetlerini sürekli olarak meşgul etmiştir. Tütün toplum sağlığını etkileyen en önemli faktörlerden birisidir. Türkiye’de 19.2 milyon kişi %31.6 tütün ürünü tüketmektedir. Türkiye Yetişkin Tütün Araştırması sonuçlarına göre tütün kullanım oranı erkeklerde %44.1 kadınlarda ise %19.2 olarak ölçülmüştür. Erkekler kadınlara oranla daha çok tütün ürünleri kullanmaktadır (Türkiye Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, 2017). Bu araştırmada ise benzer şekilde sigara veya başka tütün ürünü kullanımına yönelik soruya erkeklerin %37.5’i her gün sürekli olarak içiyorum cevabını verirken kadınların %17.8’i her gün sürekli olarak içiyorum cevabını vermiştir. Tütün kullanımında cinsiyet farklılıklarını belirlemek üzere yapılmış olan bir çalışmaya göre erkeklerin kadınlardan daha fazla sigara içtiği saptanmıştır (Grunberg, Suzan ve Wewers, 1991). Madagaskar’da tütün kullanımında cinsiyet farklılıklarını ortaya koymak üzere gerçekleştirilmiş olan bir çalışmada ise erkek katılımcıların kadın katılımcılara oranlara daha fazla sigara kullandığı bulunmuş olup, ayrıca erkeklerin tütün içme olasılığı da daha yüksek bulunmuştur (Yanaba ve Robinson, 2021).

Katılımcıların sigaraya dair tutum ve bilgilerini ölçmek amacıyla sorulan sorular analiz edildiğinde “*Sigara içme veya içmeme bakımından toplum için rol model olduğunuzu düşünüyor musunuz?*” sorusuna sağlık çalışanlarının %52.4’ü “*evet*”, hasta kişilerin ise %50.4’ü “*hayır*” cevabını vermiştir. Hemşirelik fakültesi öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirilen farklı bir çalışmada sigara içen öğrencilerin yaklaşık üçte birinden fazlasının sigarayı bırakmak istediği sonucu bulunmuştur. Bu bulgular ise sağlık çalışanlarının hem tütün ürünlerinin zararlarının farkında olduğunu hem de toplum tarafından rol model konumunda olduklarının bir göstergesi olarak düşünülebilir (Selçuk, Avcı ve Mercan, 2017). Öğretmenlerin katılımlarıyla gerçekleştirilen bir araştırmada sigara kullanan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu, sigara içmelerinin hem kendilerine hem öğrencilerine hem de etrafındakilere

olumsuz etkileri olduğu düşüncesine sahip oldukları sonucuna varılmıştır (Kocabaş, 1998). Hekim ve sigara adlı kitapta ise çalışma sonucu ile farklı bir sonuca ulaşılmış olup, tıp fakültesi öğrencilerinde sigara içme oranının son sınıfa gelmiş olan öğrencilerde, birinci sınıfta eğitim almakta olan öğrencilere göre çok daha yüksek olduğu ve öğrencilerin genel olarak sigara içmelerini “geçici bir olay” olarak değerlendirdikleri görülmüştür (Aşut, 1999). Sonuç olarak yetişkinler arasında hem alışkanlık hem bağımlılık olan sigara kullanma durumu özdeşim kurulan ve rol model olan sağlık çalışanları arasında da yüksek oranlarda tüketilmekte olduğu görülmektedir (Tezcan ve Yardım, 2003).

Sigara bırakma danışma hattının telefon numarasına dair katılımcılardan sağlık çalışanını oluşturan grubun %85.5’i doğru cevabı verirken bu rakam hasta kişilerde %86.6 olarak bulunmuştur. Hastane personellerinin katılımlarıyla gerçekleştirilen bir çalışmada katılımcıların yarısından fazlası sağlık bakanlığı sigara danışma hattı numarasını doğru olarak cevapladığı görülmüştür (Mutlu vd., 2019). Hacettepe hastanesine başvuran hastaların katılımlarıyla gerçekleştirilen bir çalışmada sigara kullanmaya devam eden kişilerin sigara bırakma hattından daha fazla haberdar olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kaplan vd., 2013). Bir kamu kuruluşunda çalışan idari personelin katılımlarıyla gerçekleştirdiği çalışmada katılımcıların büyük bir çoğunluğu sigara bırakma hattının numarasını bilmediği sonucuna ulaşılmıştır (Özcebe vd., 2013).

Türkiye’de uygulanmakta olan kapalı alanlarda sigara içme yasağının devamı konusunda katılımcıların sağlık çalışanlarını oluşturan grubun %66.9’u yasak aynen devam etmeli, hasta kişilerin ise %72.5’i yasak aynen devam etmeli cevabını vermiştir. Çalışma ile benzer sonuçlara ulaşan farklı bir çalışmada bulunmaktadır. Bu çalışmada yatarak tedavi gören psikiyatrik hastaların ve çalışanların yasağa karşı tutumlarını ele almaktadır. İngiltere’de uygulanan bu çalışma 8 aylık değerlendirme sonucunda yasağın öncesinde hasta kişilerden %22.9’u yasağı savunurken çalışan personelden %50.9’u yasaktan yana cevap vermiştir. Sigara içme yasağının uygulanmasının ardından hastaların %25.2’si yasak lehine cevap verirken çalışan personelin %60.3’ü yasak lehine cevap vermiştir. Çalışan personeller sigara yasağının hastalar üzerinde olumsuz etkileri olacağını savunmuşlar fakat uygulanan yasağın beklenen olumsuzlukları göstermediği anlaşılmıştır. Cevapların hem hasta hem de personeller tarafından yasak lehine artmasının sebebi olarak kişilerin kendileri için yararlı da olsa alıştikları düzenden vazgeçmelerinin zor olacağını düşünmeleridir. Fakat 8 aylık süreç sonrasında kapalı alanlarda sigara içmemenin her ne kadar sigara bağımlısı olan kişi dahi olsa rahatsız edici olduğu anlaşılmıştır. Çalışmanın her iki grubunda da yasakların aynen devam etmesi lehine verilen

cevapların uzun süredir uygulanan kapalı alanlarda sigara kullanma yasağına alışılmış olduğunun bir göstergesi olarak düşünülebilir (Cormac vd., 2010).

Sigara veya başka tütün ürünü kullanma durumu iki grup açısından incelendiğinde sağlık çalışanlarının %33.1'i her gün sürekli olarak içiyorum cevabını verirken, hasta kişilerin %45.7'si hayır hiç içmedim cevabını vermiştir. Sağlık çalışanlarının katılımlarıyla gerçekleştirilen farklı bir araştırmada ise %34.5 oranında sağlık çalışanlarının tütün bağımlılığı sonucuna ulaşılmıştır (Çilekar ve Günay, 2020). Muş ili ve ilçelerindeki hastanelerde görev yapan hemşirelerin katılımlarıyla gerçekleştirilen oldukları çalışmada hemşirelerin yarısından fazlasının sigara içmekte oldukları görülmüştür (Sezgin ve Pirinççi, 2020). Çalışma ile benzer sonuca ulaşan bir başka çalışma ise sağlık çalışanlarının büyük çoğunluğunu oluşturan hemşireler örneklem olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılan hemşirelerin %31.5'inin sigara içtiği belirlenmiştir (Kütükçü ve Kocataş, 2019). Benzer sonuçlar elde edilen bu çalışmada hemşirelerin sigara içme sıklığının yüksek buna rağmen bağımlılık düzeylerinin düşük olduğu sonuç olarak ortaya koyulmuştur. Bu sonucun nedenleri arasında personellerin çalışma koşullarının ve mesleki olarak tükenmişlik yaşamaları üzerinde etkisi olduğu saptanmıştır. Benzer çalışmaların incelenmesi sonucu sağlık çalışanlarının sigara kullanım oranı topluma göre yüksek orandadır. Çalışma bulguları literatürle uyum göstermektedir.

Eve gelen konukların sigara kullanma durumu incelendiği zaman sağlık çalışanlarının %57.3'ü eve gelen konuklar izin alarak sigara içer cevabını verirken, hasta kişilerin %50'si eve gelen konuklar sigara içmez cevabını vermiştir. Evde sigara kullanma durumu incelendiği zaman ise sağlık çalışanlarının %70.2'si sadece mutfak veya balkonda sigara içilir cevabı verirken, hasta kişilerin %45.7'si sadece mutfak veya balkonda sigara içilir cevabını vermiştir. Tıp fakültesi öğrencilerinin katılımlarıyla gerçekleştirilen çalışmada sigara kullanmakta olan öğrencilerin %62'si evin her yerinde ve balkonda sigara içtiklerini belirtmişlerdir (Yengil vd., 2014). Sivas'ta gebelikte sigara kullanımı üzerine yapılan bir çalışmada tüm gebelere, eşlerinin gebelik döneminde evde sigara içme durumu sorulduğunda %58'i evet içti cevabını vermiştir (Marakoğlu ve Sezer, 2003). Katılımcılara yöneltilen bir diğer soru olan çalıştığınız yerde sigara içilmesi konusundaki politika hangisi ile uyumludur sorusuna sağlık çalışanlarının %84.7'si kapalı ortamlarda sigara içilmiyor cevabını verirken, hasta kişilerin %67.8'i kapalı ortamlarda sigara içilmiyor cevabını vermiştir. Ağırlıklı olarak tıp fakülteleri üzerine yapılan başka bir çalışmada %82.5 oranında kapalı alanlarda sigara içilmiyor cevabı bulunmuştur (Kutlu ve Demirbaş, 2020).

Sağlık çalışanları işyerinde sigara kullanma durumu sorulduğunda kapalı ortamlarda sigara içilmez cevabı daha yüksek oranda bulunmasına rağmen, evlerine gelen konukların sigara içme durumu sorulduğunda eve gelen misafirlerinin izin alarak sigara içebileceği cevabını daha ağırlıklı bulunmuştur. Evde sigara kullanma durumu sorulduğunda ise mutfak ve balkon da sigara içilebileceği cevabı yüksek oranda ifade edilmiştir. Bu çelişkinin sebebi olarak sağlık çalışanlarının sigara içme yasağına uyum gösterdiklerini bu sebeple iş yerlerinde, kapalı alanlarda sigara kullanmadıklarını fakat sağlık sektöründe olmalarına rağmen sigaranın uzun sürede vereceği zararları göz ardı etmeleri ve tütün mamulleri hakkında gerekli eğitimin eksik olmasından söz edilebilir. Araştırmaya katılanların verdiği yanıtlara göre sağlık çalışanlarının %51.1 ile en yüksek oranda sigarayı bırakmayı düşündüğünü ve girişimde bulunduğunu ifade ederken, hasta kişiler ise %37.3 ile sigarayı bırakmayı düşündüğünü ve girişimde bulunduğunu ifade etmiştir. Avustralyalı hemşirelerin sigara içme davranışı, hastalarına sigara bırakma bakımı sağlamaları üzerine yapılan ve hemşirelerin katılımlarıyla gerçekleştirilen çalışmada sigaranın sağlığa olan olumsuz etkileri hakkında bilgi yüksek olduğu bulunmuştur. Hemşirelerin hastaların sigarayı bırakmalarına yardımcı olma konusunda olumlu tutumları görülmüş fakat sigarayı bırakmaya yardımcı olabilecek daha etkili stratejiler ve sevk seçenekleri hakkında bilgilerinin yetersiz olduğu saptanmıştır (Nagle, Schofield ve Redman, 1999). Öğretmenler üzerine yapmış olduğu bir başka çalışmada sigara bırakmayı düşünen öğretmenlerin oranı oldukça yüksek bulunmuştur (Perinçek, 2021).

SONUÇ

Bu çalışmada sağlık çalışanlarının ve hastaların tütün ürünleri kullanma durumu ve tütün yasasına uyumluluğu incelenmiş ve inceleme sonucunda ulaşılan bulgular karşılaştırılmıştır. Çalışmada sağlık çalışanlarının tütün kullanma oranının hastalara oranla daha fazla olduğu belirlenmiştir. Buna göre sağlık çalışanlarının hem aldıkları eğitim hem de sağlık hizmetleri sunumunda görev almaları gereği tütün ürünleri gibi sağlık sektörünü her geçen gün daha yoğun olarak uğraştıran ve sağlık çalışanlarının iş yükünü her geçen gün daha da artıran tütün mamulleri kullanımına ilişkin yeterince önem vermedikleri ifade edilebilir. Bu nedenle sağlık çalışanlarının tütün ürünlerinin hem sağlığa hem de sağlık ekonomisine zararları konusunda bilgi düzeylerinin artırılması sağlanmalı ve sigara bırakmaları için teşvik programları, kamu spotları hazırlanmalıdır. Sağlık Bakanlığına bağlı idareler kendi personellerini sigara bırakmaya teşvik etmeli ve heveslendirmelidir. Sigara kullanma durumu incelendiğinde dikkat çeken bir diğer sonuç, erkek katılımcıların kadınlara oranla sigara kullanımının fazla olmasıdır. Bu duruma yönelik çalışmalar artırılmalı, cinsiyete göre farklılığa yönelik önlemler alınmalıdır.

Teşekkür

Bu çalışma Muhammet Samet AYCAN'ın “Bir Devlet Hastanesi Çalışanları ve Hastalarının Tütün Ürünleri Kullanma Durumu ve Tütün Yasası'na Uyumluluğu: Karşılaştırmalı Bir Araştırma” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

KAYNAKLAR

- Aşut, Ö. (1999). *Türkiye’de hekimlerin sigara alışkanlığı*. Ankara: Türk Tabipler Birliği.
- Atsız Sezik, H., Can, H., Kılınç, E. A., Çulha, G. ve Polat, S. (2016). Tütün ve tütün ürünleriyle mücadele. *Klinik Tıp Aile Hekimliği Dergisi*, 8(6), 42-47.
- Buzgan, T.,Çom, S., Irmak, H., Baykan, H., Aydın, E. ve Taner, S. (2008). MPOWER tütün salgınına kontrol etmeye yönelik politika paketi. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı.
- Cormac, I.,Creasey, S., Mcneill, A., Ferriter, M., Huckstep, B. ve D'Silva, K. (2010). Impact of a total smoking ban in a high secure hospital, *Cambridge UniversityPress*, 34(10), 413-20.
- Çalışkan, S. ve Metintaş, S. (2018). Dünyada tütün kontrol uygulamalarının küresel ölçekte değerlendirilmesi. *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Halk Sağlığı Dergisi*, 3(1), 33-41.
- Çilekar, Ş. ve Günay E. (2020). Hastanemizde sağlık çalışanlarının tütün ürünlerini kullanma durumu. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 21(4), 295-300.
- Doksat, M. K. ve Aydın S. (2000). Sigara kullanımının psikiyatrik yönü ve tedavisi. *3P Dergisi*, 8(2),129-43.
- Grunberg, Neil, E., Suzan, E. ve Wewers M. E. (1991). Gender differences in tobaccouse, *Health Psychology*, (2), 143.
- Kaplan, B.,Özcebe, H., Attila, S., Ertan, E., Kılıçaslan, B., Kanmaz, S., Ocak, Y., ... Kalkan, F. Ş. (2013). Hacettepe erişkin hastanesine başvuran hastaların sigara bırakma hizmetleri hakkındaki yaklaşımlarının değerlendirilmesi. *Tüberküloz ve Toraks Dergisi*, 61(4), 312-319.
- Kocabaş, A. (1998). Öğretmenlerde sigara içme alışkanlığı. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 5(1), 51-61.
- Kutlu, R. ve Demirbaş, N. (2020). Üniversite personelinde tütün ve tütün ürünleri kullanım sıklığı ve tütün kontrol yasasına uyumluluğu. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(2), 62-68.
- Kütükçü, E. ve Kocataş, S. (2019). Bir devlet hastanesinde çalışan hemşirelerin tükenmişlik düzeyleri ve sigara içme durumları arasındaki ilişki. *Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(3), 84-102.
- Mackay, J. ve Eriksen, M. (2002). The tobacco atlas. World Health Organization. *Part One*, 6, 27-31.
- Marakoğlu, K. ve Sezer, R. E. (2003). Sivas'ta gebelikte sigara kullanımı. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4),157-164.
- Mutlu, P., Emre, Ç. J., Dirican, N., Deniz, S. ve Aksoy, Ü. (2019). Smoking status according to occupational groups in hospital personel and level of information about smoking cessation consultation services. *Troia Medical Journal*, 1(1), 13-19.
- Nagle, A., Schofield, M. ve Redman, S. (1999). Australian Nurses smoking behaviour, knowledge and attitude to wards providing smoking cessation care to their patients. *Health Promotion International*, 14(2), 133-44.
- Özcebe, H., Attila, S., Bolat, R., Forouz, A., Koçyiğit, K., Özkan, Ö. ve Taşçı, B. (2013). Kamu çalışanlarının televizyonda yayınlanan tütün karşıtı reklam filmleri hakkındaki bazı görüşleri. *TürkToraks Dergisi*, 14(2), 64-71.

-
- Perincek, G. (2021). Öğretmenlerin sigara içme konusunda tutum ve düşüncelerinin değerlendirilmesi: kesitsel bir çalışma. *ACU Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(1), 38-43.
- Selçuk, K. T., Avcı, D. ve Mercan, Y. (2017). Üniversite öğrencilerinde sigara bağımlılığı, sigarayı bırakmaya yönelik istek ve öz-etkililik. *Clinical and Experimental Health*, 8, 36-43.
- Sezgin, L. ve Pirinççi, E. (2020). Muş ili ve ilçelerindeki hastanelerde görev yapan hemşirelerin sigara içme durumlarının değerlendirilmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 15(3), 14-21.
- Tezcan, S. ve Yardım, N. (2003). Türkiye’de çeşitli sağlık kurumlarında doktor, hemşire ve tıp fakültesi öğrencilerinin sigara içme boyutu. *Tüberküloz ve Toraks Dergisi*, 54(4), 390-397.
- Türkiye Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. Küresel gençlik tütün araştırması 2017. (KGTA-2017) Ankara: Türkiye
- Yanaba, T. ve Robinson, K. (2021). Gender differences in tobacco use in rural madagascar: fresh perspectives from a 2019 health survey. *Tobacco Prevention and Cessation*, 7(51), 1-2.
- Yapıştırıcı, C. (2013). 19. yüzyıl ikinci yarısında Bitlis ve tütün. (Yüksek lisans tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İstanbul, Ulusal Tez Merkezi (336221).
- Yengil, E., Çevik, C., Demirkıran, G., Akkoca, A. N., Soylu Özler, G. ve Özer, C. (2014). Tıp fakültesi öğrencilerinin sigara içme durumu ve sigara ile ilgili tutumları. *Konuralp Medical Journal*, 6(3), 1-7.